

№ 08 (553)
Люты 2015 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

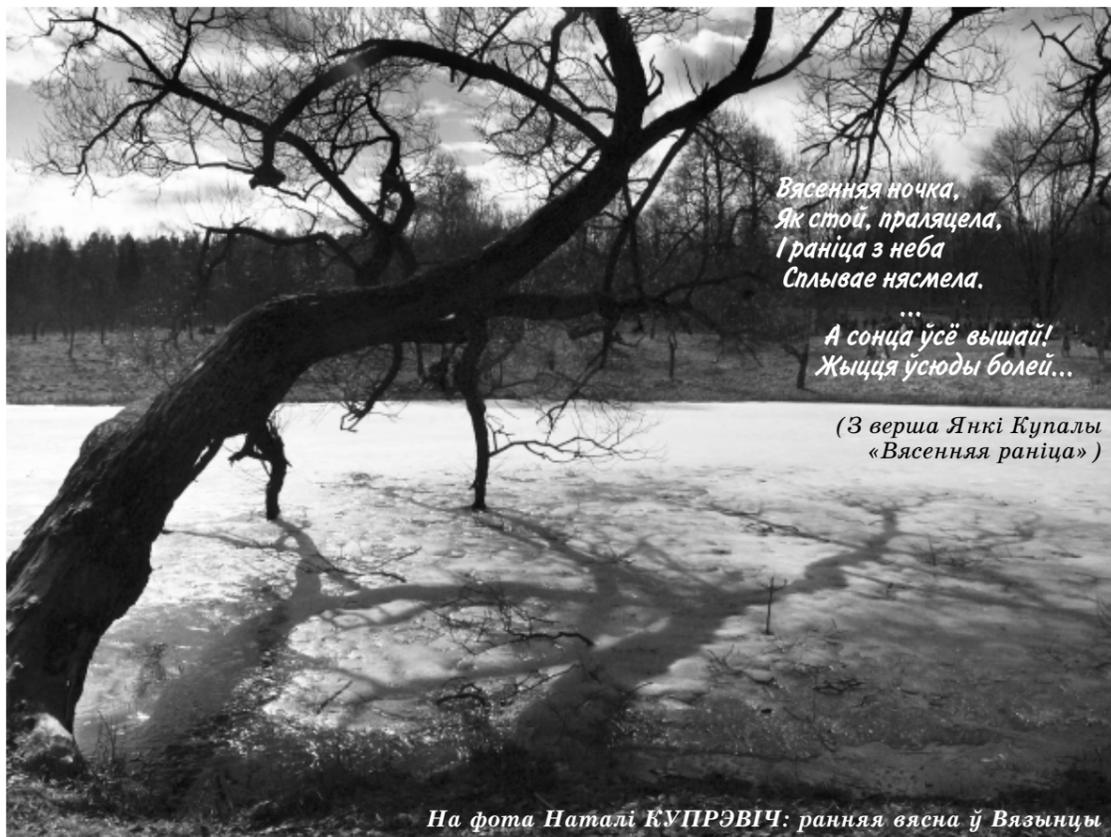
bfk.by

У нумары:

➔ **Напярэдадні: рыхтуецца шосты «ФЭСт экскурсаводаў»** – *стар. 2*

➔ **Наша гісторыя: сялянскія выступленні 1861 г.** – *стар. 4*

➔ **Мой род: кніга пра Целешаў** – *стар. 5*

*Вясенняя ночка,
Як стой, праляцела,
І раница з неба
Сплывае нясмела.*

*А сонца ўсё вышай!
Жыцця ўсюды болей...*

*(З верша Янкі Купалы
«Вясенняя раница»)*

На фота Наталі КУПРЭВІЧ: ранняя вясна ў Вязынцы

На тым тыдні...

✓ 13 лютага ў Прэзідэнцкай бібліятэцы адкрылася **выстаўка «Летапіс часу»**, прымеркаваная да 95-годдзя з дня выхаду ў свет штодзённай грамадска-палітычнай газеты «Савецкая Беларусь» (заснаваная ў 1920 г.).

рот і інш. У экспазіцыі прадстаўлены нумары першага году выдання газеты. Экспануюцца таксама газета «Рабочы», што выходзіла з 1927 па 1937 гг.

Выстаўку можна наведаць да 8 сакавіка.

У экспазіцыі прадстаўленая перыёдыка 1920 – 1940 гг.

Гісторыя гэтага выдання складаная і цікавая. Заснавальнікам «Савецкай Беларусі» быў ЦК Камуністычнай партыі Літвы і Беларусі. У розныя перыяды яна з'яўлялася органам Рэўкома, ЦВК, СНК БССР. Адказнымі рэдактарамі ў свой час былі С. Булат, З. Жылуновіч, У. Ігнатоўскі, М. Ча-

✓ 16 лютага ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася **сустрэча, прымеркаваная да 90-годдзя з дня нараджэння Івана Навуменкі**, вядомага празаіка, літаратуразнаўцы, доктара філалагічных навук, акадэміка Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі імя Якуба Коласа, народнага пісьменніка Беларусі.

✓ 17 лютага ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адкрылася чацвёртая **выстаўка з цыкла «Краязвіды зямлі беларускай: творы класікаў беларускага жывапісу з прыватных збораў»**.

Увазе наведнікаў прадстаўленыя працы многіх вядомых мастакоў, у тым ліку Міхася Сеўрука, Адольфа Гугеля, Валяр'яны Жолтак, Сяргея Каткова, Аляксандра Казлоўскага, Абрама Кроля, Альгерда Малішэўскага, Івана Рэя, Вячаслава Ражкова, Віталія Цвіркы і іншых.

Выстаўку можна наведаць па 2 сакавіка.

✓ 18 лютага ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва ў Мінску адкрылася **выстаўка нарвежскага мастака Ларса Странда «За даляглядам»**. Раней яна экспанавалася ў Даўгаўпілсе (Латвія), Шаўляі (Літва) і Віцебску, з якімі мастак ужо даўно супрацоўнічае. Арганізатарам выстаўкі ў Мінску стала галерэя «Арт-плац».

Ларс Странд

Л. Странд – першы нарвежскі жывапісец, працы якога экспануюцца ў Мінску. Ён нарадзіўся ў Гётэборгу (Швецыя) у 1961 г., потым пераехаў у Нарвегію, дзе атрымаў мастацкую адукацыю, цяпер жыве ў Осла. Карціны Л. Странда былі прадстаўленыя ў 40 персанальных і больш чым 100 групавых выстаўках у розных краінах Еўропы.

✓ 18 лютага ў Мемарыяльным музеі-майстэрні Заіра Азгура адкрылася **выстаўка «Отражение взгляда»**. Адкрыццё адбылося ў фармаце экскурсіі-дыялога з удзелам беларускіх скульптараў – выхаванцаў творчай майстэрні Акадэміі мастацтваў СССР у Мінску, якой з 1981 г. кіраваў З. Азгур.

✓ 19 лютага ў Літаратурным музеі Пётруся Броўкі адбылася **прэзентацыя кнігі Святланы Куль-Сяльвестравай «Беларускі час»**. У ёй аўтарка робіць спробу асэнсаваць сістэму летапісання, што існавала на беларускіх землях цягам стагоддзяў. Тое, што наш народ знаходзіўся на цывілізацыйным памежжы, дзе Усход сыходзіцца з Захам, каталіцтва суседнічае з праваслаўем, стварыла ўмовы для сінтэзу розных каардынатаў, тут была выпрацаваная ўласная сістэма летапісання на падставе розных храналагічных традыцыяў.

С. Куль-Сяльвестрава – вядомы беларускі гісторык,

доктар гістарычных навук і паэтка. Ёю быў створаны ўнікальны курс беларускай гістарычнай храналогіі, які выкладала ў Гродненскім універсітэце. Цяпер С. Куль-Сяльвестрава працуе ў Беластоку на факультэце кіравання Палітэхнічнай Акадэміі, дзе выкладае гісторыю архітэктуры і мастацтва, а таксама гісторыю культуры.

✓ 21 лютага ў Цэнтры Сучаснага Мастацтваў адбылося **адкрыццё выстаўкі і акустычны канцэрт Ані Жданавай**. Пад акампанемент гітары дзяўчына выканала ўласныя песні.

Аня Жданава

Голас А. Жданавай парайноўваюць з галасамі Норы Джонс і Рэгіны Спектар. Дзяўчына распавядае, што ўсё пачалося, калі ёй было 14 гадоў. Праз 2 гады з сябрам заснавала гурт «Lilac» і паспрабавала сабе ў новых для яе музычных жанрах.

Залаты літаратурны медаль

12 лютага ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь былі ўганараваныя залатымі літаратурнымі медалямі імя Васіля Віткі за лепшыя творы ў часопісе «Вясёлка» за 2014 год пісьменнікі Васіль Зуёнак, Алесь Бадак і Уладзімір Шулякоўскі.

Уладзімір Шулякоўскі і Уладзімір Ліпскі

Імяной прэміяй галоўнага рэдактара часопісаў «Вясёлка» і «Буся» Уладзіміра Ліпскага адзначаныя таксама маленькія аўтары за лепшы твор мінулага года: вучань гімназіі № 1 г. Мінска Дзяніс Буторын, вучаніца гімназіі № 39 г. Мінска Арына Карачун, вучаніца гімназіі г. Светлагорска Яніна Шавяленка.

Пераможцы атрымалі выпушчаныя кандытарскай фабрыкай «Камунарка» наборы цукерак з выявамі пераможцаў конкурсу і іншыя каштоўныя падарункі.

Медалі і падарункі ўручыў старшыня Беларускага

дзіцячага фонду, галоўны рэдактар часопісаў «Вясёлка» і «Буся», лаўрэат Дзяржаўнай прэміі пісьменнік Уладзімір Ліпскі.

Быў таксама зладжаны цудоўны канцэрт з удзелам

дзіцячых калектываў, дзе былі песні, танцы, а таксама паказ новых мадэляў дзіцячага адзення.

Васіль
УЛАДЗІМІРОЎСКІ

Міжнародны дзень роднай мовы

Сваю ведаць, чужую шанавець

19 лютага ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы быў зладжаны традыцыйны музейны праект «У дыялогу культур», прысвечаны Міжнароднаму дню роднай мовы. Гэты дзень быў абвешчаны Генеральнай канферэнцыяй ЮНЕСКА 17 лістапада 1999 г. дзеля садзейнічання захаванню моўнай і культурнай разнастайнасці і шматмоўя, штогод адзначаецца 21 лютага. Дзяржавы-члены ЮНЕСКА выконваюць важную ролю ў падтрымцы родных моваў праз свае нацыянальныя ўстановы і арганізацыі дзеля збліжэння культур.

Акцыя «У дыялогу культур» стала ў музеі традыцыйнай. Янка Купала далучыў беларускую культуру да сусветнай, дзякуючы яго творчасці беларускую літаратуру ведаюць у многіх краінах. Запрошаныя госці – прадстаўнікі дыпламатычнага корпуса, акрэдытаванага ў Рэспубліцы Беларусь, – прачыталі вершы сваіх нацыянальных паэтаў на родных мовах.

19 лютага ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылося мерапрыемства «У аснове ўсюды – слова», падрыхтаванае пры ўдзеле Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры і прымеркаванае да Дня роднай мовы. Да імпрэзы супрацоўнікі бібліятэкі падрыхтавалі тэматычную выстаўку.

Мова – гэта тое, без чаго не можа жыць ніводны чалавек. Родная мова ўваходзіць у наша жыццё з вуснаў маці. Прыгожае гучанне роднага слова мы пачынаем успрымаць з матчыных песень, цудоўных беларускіх казак, легендаў, паданняў, а таксама з твораў беларускіх пісьменнікаў.

20 лютага ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася літаратурная імпрэза «Аб мове роднай замоўлю слова я...», прысвечаная Міжнароднаму дню роднай мовы.

Народны паэт Беларусі Якуб Колас у свой час пісаў: «Роднае слова – гэта першая крыніца, праз якую мы пазнаём жыццё і акаляючы нас свет. Па-гэтаму нам неабходна так старанна вывучаць сваю родную мову, ведаць і любіць творы беларускай літаратуры».

Да імпрэзы была створаная выстаўка сумесна з Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры, з фондаў якога былі прадстаўлены рукапісы беларускіх пісьменнікаў – сучаснікаў Коласа: Петруся Броўкі, Міхася Лынькова, Максіма Танка і інш., іх асабістыя рэчы. З фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа ўвазе наведнікаў былі прапанаваныя рукапісы вершаваных твораў і навуковых працаў Коласа, дакументы аб дзейнасці ў галіне айчыннага мовазнаўства Інбелкульту і Беларускай акадэміі навук.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» смуткуюць з нагоды смерці былога начальніка ўпраўлення культуры Гродзенскага аблвыканкама Вячаслава Ігнатавіча БРЫКАЧА і выказваюць шчырае спачуванне родным і блізім нябожчыка.

Імпрэза

Шаноўныя аматары экскурсій і гісторыі роднага края!

Мы радыя паведаміць, што «Фэст экскурсаводаў» вяртаецца!

Сёлета, як і мінулыя гады, ён будзе прымеркаваны да Міжнароднага дня помнікаў і мясцінаў і пройдзе 18-19 красавіка.

Мы паспрабуем арганізаваць яшчэ больш экскурсій па Мінску, чым у мінулыя гады (а ў апошні раз іх было больш за 70), знайсці новыя, цікавыя тэмы, прыцягнуць як маладых, крэатыўных экскурсаводаў, так і ветэранаў экскурсійнай справы. Таксама спадзяемся, што сёлета да «Фэсту» актыўна падключатца рэгіёны.

Мэты «Фэсту» застаюцца такімі ж, як і ўсе папярэднія 5 гадоў: праз бясплатныя экскурсіі мы спрабуем прыцягнуць увагу мясцовых жыхароў да гістарычных помнікаў, каля якіх яны жывуць, а таксама актывізаваць творчую «жылку» экскурсійнай справы ў Беларусі.

Аднак «Фэст» робіць неаркамітэт, «Фэст» робяць дзясяткі краязнаўцаў і экскурсаводаў па ўсёй Беларусі, а таму...

Шаноўныя краязнаўцы і экскурсаводы Мінска, Гомеля, Пухавічаў, Вілейкі, Вішнева, Буда-Кашалёва, Лынтугі

паў, Азярычыны, хутара Падцерабы і ўсіх-усіх населеных пунктаў Беларусі! Запрашаем вас далучыцца да «Фэсту экскурсаводаў-2015» і 18-19 красавіка правесці ў сваёй мясцовасці адну бясплатную экскурсію.

Экскурсія, зразумела, мусіць быць пешаходная (варыянты веласіпедаў, плытоў, канькоў і гандолаў таксама прымаюцца). Тэма пажаданая новенькая. У кожнага актыўнага экскурсавода заўсёды ёсць нейкая тэма, што ляжыць у шэфлядцы, бо на яе наўрад ці збярэцца камерцыйная група. Дык вось менавіта цяпер у вас ёсць шанец паспрабаваць яе ў дзеянні.

Дасылайце інфармацыю пра сябе і вашу экскурсію на электронны адрас festguides@gmail.com. Поўны спіс экскурсіяў з'явіцца ў буйнейшых СМІ краіны за тыдзень да «Фэсту», і ўсе ахвочыя змогуць прыйсці вас паслухаць.

Шаноўныя турфірмы! Вы таксама можаце выставіць сваю экскурсію ў наш спіс. Толькі вось банальная аглядная па Мінску тут не падыдзе. Чакаем вашага крэатыву! Мы ўпэўненыя, што бясплатны крэатыў цяпер адгукнецца вам пасля павышэннем якасці вашага асноўнага прадукта.

Экскурсія на курганах у Мінскім раёне (Сухарава (экскурсавод А. Вашанаў))

Моладзь і не толькі! Усе тыя, хто хоча стаць экскурсаводам, але баіцца зрабіць першы крок. У межах «Фэсту» традыцыйна будзе блок «вучнёўскіх экскурсій». Мы гатовыя дапамагчы вам падрыхтаваць і правесці вашу першую самастойную экскурсію. Звяртайцеся. Гэта ваш шанец!

Актывісты і студэнты! Пад час «Фэсту», 18-19 красавіка, нам вельмі патрэбна будзе дапамога валанцёраў. Валанцёр на «Фэсце» – гэта кіраўнік экскурсіі. Менавіта ён сочыць за парадкам, пералічвае колькасць удзельнікаў экскурсіі, фатаграфуе яе, раздае матэрыялы і валодае інфармацыяй пра месца і час правядзення іншых экскурсій. Праявіце свае арганізацыйныя здольнасці!

Шаноўныя экскурсаводы, краязнаўцы і актывісты ў рэгіёнах! Мы гатовыя аказаць вам максімальную падтрымку, каб у вашай мясцовасці «Фэст» прайшоў не горш, чым у сталіцы. Пішыце нам!

Мы адкрытыя да любых прапановаў!

Аркамітэт «Фэсту экскурсаводаў»: ГА «Беларускае аб'яднанне экскурсаводаў гідая-перакладчыкаў», ГА «Беларускі камтэт Міжнароднай рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС)»

16 лютага, акурат у першы дзень Масленічнага тыдня, заснавальніца арт-студыі «Казка» Алена Масла зладзіла імпрэзу – вядома, казачную. Гэтым разам у ДOME дружбы Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі пісьменніца прадставіла кнігу Карэла Чапека «Паштарская казка», што пабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура». З чэшскай мовы казку пераклаў Сяргей Смятрычэнка, а ілюстрацыі зрабіла Крысціна Пержукова. Дарэчы, казкі К. Чапека ўжо выходзілі па-беларуску ў 1997 годзе ў выдавецтве «Польмя» з ілюстрацыямі самога пісьменніка і яго брата Йозефа. З чэшскай мовы іх пераклалі Яўген Курто і Аляксандра Чаркасава.

Яшчэ адна казка па-беларуску

9 лютага адзначалася 125 гадоў з дня нараджэння К. Чапека. Пра жыццё пісьменніка расказаў гасцям Дома дружбы Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Чэшскай Рэспублікі ў Беларусі Мілан Экерт, яго расповед дапоўнілі паэт Сяргей Панізьнік і мастачка Аксана Аракчэева ды іншыя. А масленічныя песні разам з гасцямі імпрэзы праспяваў лідар гурта «Вурай» Сяргук Доўгушаў.

Карэл Чапек вядомы бадай што ва ўсім свеце сваімі раманамі, п'есамі, а таксама казкамі – на першы погляд звычайнымі, але на самой справе вельмі важнымі і патрэбнымі. Бо менавіта ён напісаў казкі пра дактароў, паліцэйскіх, разбойнікаў і валацугаў

Мілан Экерт

(чым не прафесіі?) ды шмат іншых цікавых гісторыяў.

Вось і «Паштарская казка» распавядае пра тое, як у рукі паштару Калбабу аднойчы трапіў непадпісаны ліст... І што было рабіць? Напэўна, спадар паштар і сам не ведаў, як тут быць, але аднойчы на пошце ён пабачыў паштовых карлікаў, ад якіх і даведаўся пра адрасата таго самага ліста. Адказны паштар не пашкадаваў часу і абышоў ледзьве не ўсю Чэхію, але ліст прынес каму трэба (а яго чакала закаханая дзяўчына) і тым уратаваў каханне. Пад час імпрэзы артыст Юрый Жыгамонт зачытаў самы пачатак казкі, спыніўшыся, вядома ж, на самым цікавым месцы.

Таксама арт-студыя «Казка» зладзіла дабрачынную акцыю – госці

Юрый Жыгамонт

імпрэзы маглі прынесці з сабою кнігі для дзетак, альбомы, фарбы, алоўкі, якія потым былі перададзены ў дзіцячы дом № 7 г. Мінска.

Спраўджаная гэтая акцыя была пры дапамозе Мінскага міжнароднага жаночага клуба жонак паслоў, дыпламатаў і замежных прадстаўнікоў і асабіста яго віцэ-прэзідэнта па культуры Ануш Бабяян.

Ніна КАЗЛЕНЯ
Фота айтара

Алена Масла

Крысціна Пержукова

Архітэктурныя «візіткі» Беларусі

Калі пагарташ турыстычныя даведнікі, здзіўляешся, колькі помнікаў архітэктуры захавалася ў нашых суседзях, у краінах заходняй Еўропы. А што ў Беларусі можна паказаць турысту – толькі Мірскі і Нясвіжскі замкі? Насамрэч у нас таксама захавалася шмат не менш значных помнікаў, толькі мала хто пра іх ведае.

У выдзенай нядаўна кнізе «Шэдэўры нашай даўніны» Ірына Шумская распавядае пра шматлікія замкі: Мірскі,

Нясвіжскі, Гродзенскі, Лідскі, Гальшанскі, Крэўскі, Навагрудскі, Любчанскі, Быхаўскі, Смалянскі (адзіны ў Беларусі,

што мае ўласную назву – Белы Ковель), замкі ў Геранёнах і Гайцонішках, а таксама пра Камянецкую і Варнянскую вежы, Брэсцкую і Бабруйскую крэпасці. Не абмінулі ўвагай палатцы і сядзібы: Ружанскі і Косаўскі палатцы, сядзібу Міхаіла Гатоўскага ў Чырвоным Беразе, палац Румянцавых-Паскевічаў у Гомелі і Паляўнічы домик князя Паскевіча ў Каранееўцы і інш.

Апавядаецца пра помнікі архітэктуры, што захаваліся амаль у першапачатковым выглядзе, у якіх адчуваецца «дух сярэднявечча» – храмы-крэпасці ў вёсках Сынковічы Зэльвенскага раёна, Мураванка Шчучынскага раёна, Камаі Пастаўскага раёна, а таксама гатычныя касцёлы: Святога Казіміра ў в. Уселюб Навагрудскага раёна, Святой Тройцы ў в. Ішкалдзь Баранавіцкага раёна, Святога Міхаіла Арханёла ў в. Гнёзна Ваўкавыскага раёна. Узорами неаготыкі з'яўляюцца капліцы роду Ажэшкі ў в. Закозель Драгічынскага раёна, Плятараў у в. Ахрэмаўцы Браслаўскага раёна, Свентаржэцкіх у в. Багушэвічы Бярэзінскага раёна, Рэйтанаў у в. Грушаўка Ляхавіцкага раёна.

Ёсць на што паглядзець і ў Мінску і ваколіцах: Палацава-паркавы ансамбль у Лошыцы, Сядзіба Чапскіх у Прылукава, Замак-бібліятэка ў Станькаве, сядзіба Пшэздзецкіх (цяпер галерэя Міхаіла Савіцкага), дом-музей сям'і Ваньковічаў і сядзіба Ваньковічаў, Пішчалаўскі замак, Белая дача.

Асобны раздзел прысвечаны найбольш знакамітым культурным месцам Беларусі: Сафійскі сабор, касцёл у в. Гярвяты Астравецкага раёна, Успенская царква ў Сар'і Верхнядзвінскага раёна, Каложская царква, гродзенская кірха, касцёл у в. Мосар Глыбоцкага раёна, Свята-Мікіцкая царква ў в. Здзітава Жабінкаўскага раёна, мячэць у Іўі, касцёл у Вялікай Рагозніцы Мастоўска-

га раёна, Вялескаў камень каля в. Крыжоўка Мінскага раёна.

Апроч звестак пра гісторыю замкаў і палацаў, яго фундатораў і былых гаспадароў, паданняў і легендаў, звязаных з архітэктурнымі помнікамі, у выданні распавядаецца пра сучасны стан помнікаў і якія цікавосткі там чакаюць турыста. Напрыклад, у Смалянах турыстам варта наведць барочны касцёл Найсвяцейшай Панны Марыі, Спаса-Праабражэнскую і Аляксееўскую цэрквы, вадзяны млын і сядзібна-паркавы комплекс, магілу паэта-рамантаў Тамаша Зана, а таксама вежу (усё, што захавалася да нашага часу ад Смалянскага замка) і праверыць мясцовыя легенды, паводле якіх пад зямлёй да замка вядуць шматлікія падземныя хады, а па начах у вокнах вежы мільгаціць сілуэт каралевы Боны Сфорца.

Аўтар кнігі звяртае ўвагу на стан некаторых помнікаў: ад велічных замкаў у Крэве, Гальшанах, Смалянах і Геранёнах засталіся толькі руіны. Яны патрабуюць тэрміновай кансервацыі ці аднаўлення.

Вядома, ахапіць усё ў адной кнізе немагчыма, і аўтар распавяла толькі пра самыя цікавыя і значныя, на яе суб'ектыўны погляд, помнікі. Кніжка багата ілюстраваная і будзе карыснай крэзнаўцам, турыстам і ўсім, хто цікавіцца гісторыяй і культурай роднага краю.

Алесь САЧАНКА

Былы кляштар базільянаў у мястэчку Баруны Ашмянскага раёна (2-я пал. XVIII ст.)

Сялянскія выступленні 1861 года ў Пружанскім і Слонімскім паветах

3 сакавіка (19 лютага паводле старога стылю) 1861 г. імператар Расійскай імперыі Аляксандр II выдаў маніфест аб адмене прыгоннага права. Але ў многіх мясцовасцях Беларусі яго абвясчэнне пачалося толькі пасля перакідвання ў так званы Паўночна-Заходні край дадатковых вайсковых злучэнняў, з сярэдыны сакавіка.

Грабежніцкі характар аграрнай рэформы выклікаў шырокі ўздым сялянства па ўсёй Расійскай імперыі і ахапіў тэрыторыю Беларусі. Ніжэй прыводжу адзін з дакументаў таго часу, які характарызуе выступленні ў Слонімскім і Пружанскім паветах Гродзенскай губерні. Адзначу толькі некалькі момантаў: выступленні ахапілі валоуданні памешчыкаў, якія пазней прымалі ўдзел у паўстанні 1863 – 1864 гг. Жорсткія метады, прымененыя ўладамі, прымуслі сялянаў яшчэ глыбей прыхаваць сваю незадаволенасць, каб выказаць яе сваім удзелам у будучым паўстанні. Цікавым з'яўляецца і тое, што адным з апісаных ніжэй выступленняў кіраваў брат праваслаўнага святара. Праваслаўныя святары, якія з'яўляліся аўтарытэтамі для сялянаў, у сваіх пропаведзях намагаліся перанесці віну за прыхаваную, на думку вясковых жыхароў, рэформу з «царабацкіх» на памешчыкаў.

1861 г. Іюня 5. – Рапорт І.А. Шпеера Александру II о волнениях крестьян в губернии и подавлении их военной силой.

В Пружанском у. после всемиростивейшего в.и.в.¹ манифеста и обнаружения высочайше утверждённого Положения о крестьянах, вышедших из крепостной зависимости, во многих помещичьих деревнях между крестьянами распространились слухи о последовавшем будто бы каком-то новом высочайшем в.и.в. повелении, ещё им не обнаруженном, и вслед-

ствие того они отказались от исполнения инвентарных повинностей, кроме лишь только 2 рабочих дней, и начали толпами стекаться в уездный город, где хотя и было объявлено им уездным предводителем, духовенством и земской полицией о неосновательности таковых слухов, но крестьяне тому не поверили; по получении об этом сведения я 25 марта командировал в Пружанский у. гродненского вице-губернатора д.с.с.² Рожнова, с тем, чтобы он, для успокоения крестьян, разубереения их в их заблуждениях и убеждениях к непременно выполнению всех лежащих на них обязанностей в отношении землевладельцев. Д.с.с. Рожнов объяснением крестьянам точного смысла высочайшего манифеста и Положения, а также убеждениями и увещанием духовенства и местных властей, успел вывести крестьян из заблуждения, так что многие из них, признавая свои ошибки, извинялись и просили прощения, обещая исполнять в точности инвентарные повинности впредь до особого распоряжения, а потому не было надобности прибегать к военному действию и только 8 крестьян было подвергнуто полицейскому исправительно-наказанию: трое из них за то, что, будучи десятскими, не остановили крестьян в их неосновательных толках и не донесли о том

по порядку, но ещё сами стали в ряду слушников; а пять остальных крестьян – за оказание земскому исправнику и пятисотскому грубости и ослушания.

Во всё время объяснений с крестьянами и расспросов их нельзя было открыть лиц, распустивших между неграмотными крестьянами нелепые слухи, и они ни на кого не указали, но когда Рожнов в последний день 3 апреля объяснял собранным крестьянам в числе 300 человек Положение, был замечен между ними временноотпускной рядовой в крестьянской одежде и с отпущенными волосами, и (так) как он явился без требования, вероятно, для поддержания крестьян в их требованиях и говоре, то тогда же был передан местному начальнику инвальной команды для отсылки в Гродненский батальон внутренней стражи.

Равным образом в Слонимском у., между временнообязанными крестьянами распространились слухи о дарованном будто бы им в.и.в. каком-то праве, освобождающем их от обязательных отношений к землевладельцам, вследствие чего в имениях помещиков Корсака, Стравинского, Гриневича, Конопки, Корсаковой, Конопковой и Головни крестьяне отказались от всяких работ, и (так) как, несмотря на убеждения, делаемые им неоднократно и.д.³ предводителя

общее с земским исправником и местным священником, они остались непреклонными и, выказав явное неповиновение и недоверие к местным властям, с шумом разошлись по домам, то, получив об этом сведения с требованием военного содействия, я, имея в виду, что в ближайших к Слониму уездах вовсе нет войска, вынужденным нашёлся для предупреждения дальнейшего распространения неповиновения командировать туда 6 апреля по сношению с военным начальством две роты квартирующего в Гродненском у. Староингерманландского пехотного ген.-адъютанта к.4 Н. Меншикова полка и вместе с тем поручил губернскому штаб-офицеру корпуса жандармов полковнику Прасолову старшим чиновником особых поручений Савицким отправиться на место для

часть крестьян созналась в своём заблуждении и просила прощения, обещая исполнить все лежащие на них повинности; только крестьяне 2 деревень помещика Корсака, заключающих в себе 48 дворов, остались при своём упорстве и решительно отказались от исполнения инвентарных повинностей, жалуюсь на тягость этих повинностей и суровое с ними обращение приказчика (которого помещик Корсака тотчас сменил), и (так) как все увещания и убеждения оказались недействительными и крестьяне по-прежнему упорствовали, то полковник Прасолов и чиновник Савицкий поставлены были в необходимость прибегнуть к мерам строгости, и трое самых упорных зачинщиков и подстрекателей были наказаны посредством нижних чинов розгами от 60 до

объяснения крестьянам точного смысла высочайше утверждённого Положения и склонения их к непременно повиновению и исполнению всех лежащих на них повинностей.

Прибыв в гор. Слоним и получив сведение, что упорство крестьян продолжается в Дзенциольском стане, полковник Прасолов и чиновник Савицкий отправились туда и, имея в своём распоряжении прибывшие уже две роты, вызвали временнообязанных крестьян из имений помещиков Корсака, Стравинского, Корсаковой, Конопки, Головни и Гриневича, всего 212 дворов, и в присутствии местных предводителя дворянства, священников, земского исправника и помещиков объясняли как неосновательность распространившихся слухов, так и действительные их отношения к землевладельцам, указанные во всемиростивейшем манифесте и в высочайше утверждённых Положениях; неоднократно повторяемые увещания о том, какой они подвергнуты ответственности за дальнейшее ослушание, отчасти достигли желаемого успеха, так что большая

90 ударов, а 18 человек – от 5 до 50 ударов, и только после подобной меры все крестьяне сознали своё заблуждение, изъявили раскаяние и дали обещание исполнять следующие по инвентарям повинности, что, действительно, ими и исполнено, а потому по восстановлении в Слонимском у. порядка в течение 10 дней прибывшие две роты отправлены в Гродненский у. на место прежнего их квартирования.

В подстрекательстве означенных крестьян обвинены казённый крестьянин Бомбир и брат священника Новгородовицкой церкви Казимир Сценпура, из которых последний предан суду и о наказании первого сделано распоряжение.

(Гродненский губернатор Шпеер).

Василь ГЕРАСИМЧЫК,
гісторык,
в. Васілевічы
Слонімскага раёна

¹ Ваше императорское величество. – «КГ»

² Действительный статский советник. – «КГ»

³ Исполняющий должность. – «КГ»

⁴ Князя. – «КГ»

Памяць аб продках

Сёння многія пішуць і друкуюць успаміны. Час такі. Пачалі больш шанаваць магільні, на якіх ставяць добрыя помнікі. Абвастрылася пачуццё развітання і стратаў. Што да мемуарнай літаратуры, то яна цяпер вельмі розная ў жанрава-стылёвых адносінах. Найбольш пашыраная форма – маналог пра перажытае, які ўключае і гісторыю ўласнага лёсу, і лёсы іншых, хто так ці інакш замацаваўся ў душэўнай памяці аўтара. Такі аповед нязменна нясе ў сабе і аўтарскую эмацыйную рэакцыю на згаданыя факты і падзеі. Бо чыя ж душа не адгукнецца, калі даводзіцца вяртацца на ўласныя даўнія сцэжкі. Але ёсць досыць рэдкі від мемуарнай літаратуры, дзе аўтар узіраецца ў гісторыю свайго роду, стварае разгорнуты радавод. Такі жанр трактуецца і як спецыяльная гістарычная дысцыпліна. Тут найбольш важныя факты пра лёс продкаў, непарыўнасць лучнасці пакаленняў, адшукваць якія нялёгка.

гісторыі і генеалогіі», дзе распавядае пра пачаткі працы і дзеліцца роздумам-рэфлексіяй пра чалавечую памяць, не абмінаючы яе містычных уласцівасцяў. Між іншым заўважае: «Памяць пра нашых продкаў патрэбная нам не толькі таму, што гэты падзяка за падараванае нам жыццё, спадчыну, але і для супакоення іх душ». Да гэтага эсэ прымае яшчэ адно – «Маё прозвішча», дзе аўтар разважае пра значнасць прозвішча для чалавека, разглядае тыпы беларускіх прозвішчаў, іх рэгіянальнае размяшчэнне, высвятляе паходжанне ўласнага прозвішча. Затым у кнізе даецца разгорнутая гісторыя роднага паселішча – вёскі Краснае, сённяшняга гарадскога пасёлка Краснасельскі Ваўкавыскага раёна. І ўрэшце – сам радавод, што пачынаецца з сябе, свайей сям'і і блізкіх.

Сям'я – тая структурная адзінка кнігі, што складае аснову яе сістэмы. Рэтраспектыўна разгортваючы гісторыю сям'і Целешаў, аўтар стварае іх радавод. Пры гэтым разглядаюцца розныя галіны радаводнага дрэва.

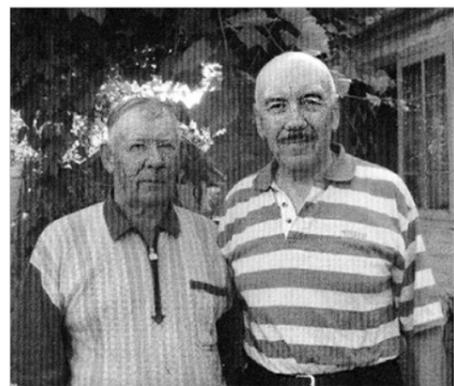
Шмат якія гісторыі сям'і ўражваюць драматызмам свайго лёсу. Войны, змены ўладаў і палітычных рэжымаў балюча адбіваліся на жыцці шмат каго з Целешаў. Зведвалі яны рэпрэсіі, расстрэлы, уцёкі з бацькоўскіх мясцінаў. Некаторыя аселі на жыхарства ў Польшчы, Расіі, Казахстане, Латвіі, Канадзе. Тыповая беларуская доля.

Асобная і пры гэтым вельмі арганічная частка выдання – фота-

здымкі. Іх шмат, і яны займаюць трэцюю частку агульнага аб'ёму кнігі. Дзясяткі здымкаў прысвечаны гісторыі Краснасельска, астатнія – фоталетапіс сям'і Целешаў розных пакаленняў. Прыемна разглядаць гэтыя фота. Хаця на

Падобны летапіс свайго роду падрыхтаваў Вячка Целеш, вядомы беларускі грамадска-культурны дзеяч у Латвіі, мастак, калекцыянер. У мінскім выдавецтве «Кнігазбор» выйшла яго кніга «Адсюль наш род, тут мой прычал». Яна ўражвае найперш багаццем матэрыялу: прасочана больш за 50 сем'яў Целешаў, генеалагічнае дрэва працягнутае ў канец XVIII стагоддзя. Гэта вынік нястомных шматгадовых распытаў, ліставання, цяжкай працы ў архівах. Гэта духоўны подзвіг В. Целеша, які засведчыў глыбокую адданасць дзядам і прадзедам і выказаў сваёй кнігай адвечную ісціну пра тое, што самая вялікая любоў, на якую здольны чалавек і якая найлепш высвятляе яго сапраўдную ўнутраную сутнасць, гэта любоў да сваіх продкаў, да роднай зямлі. Яна, тая любоў, і сталася, напэўна, творчым рухавіком аўтара пры падрыхтоўцы кнігі.

Чытаць яе цікава не толькі Целешам, пра якіх і для якіх у першую чаргу ствараўся гэты пісьмовы помнік. Бо чытаючы, далучаешся да вялікай гісторыі людзей, дакрашаешся да жывой сваяцкай сувязі пакаленняў. Цікава знаёміцца і з задумай аўтара, які пачынае гаворку з своеасаблівага эсэ «Мой дотык да

Сябры юнацтва Яўген і Вячаслаў Целешы сустрэліся ў Красным Сяле (2010 г.)

Хата Восіпа Антонавіча Целеша. Каля яе – брычка фурмана Ёзіка (Канцавога) з пасажырамі да Ваўкавыска (1930-я гг.)

Краснасельцы на працы ў капальні. Злева на кані – Уладзімір Вікенцьевіч Целеш, ля яго – Іван Мацвеевіч Болбат. (1940-я гг.)

Свой тэкст аўтар заканчвае такімі словамі: «На гэтым завяршаецца гісторыя радаводу краснасельскіх Целешаў. Далей яе будуць дапаўняць тыя, хто неаб'якавы да гэтай гісторыі». Спадзяванне добрае, зарыентаванае на вынік. Што ж, зробленае Вячкам Целешам не можа не натхніць нашчадкаў. Няхай жа яны будуць вартыя аўтара гэтай сур'ёзнай і разумнай кнігі. А ці станеца так, пакажа найлепшы знаўца нашай будучыні – час.

Аляксей ПЯТКЕВІЧ, прафесар,
г. Гродна

Вячка Целеш

АДСЮЛЬ НАШ РОД, ТУТ МОЙ ПРЫЧАЛ

Паэт Барыс Крапчан (1926 – 1996) нарадзіўся ў Слуцку.

У дзяцінстве ён быў цяжка траўмаваны, яго здароўе настолькі пагоршылася, што не мог нават самастойна хадзіць. Хлопчык не наведваў заняткі ў школе, і яму давялося займацца самаадукацыяй. З пачаткам Вялікай Айчыннай вайны сям'я была эвакуаваная ў горад Паўладар ў Казахстане.

Пасля заканчэння вайны Б. Крапчан жыў у сталіцы Малдовы – Кішыневе. Пасля працяглай рэабілітацыі стан яго здароўя палепшыўся, і Барыс Шоламавіч уладкаваўся на камбінат бытавога абслугоўвання ў Ціраспалі, куды пераехаў на сталае жыхарства. Праз некаторы час захапіўся напісаннем вершаў, якія былі добра зразумелыя ўспрынятыя чытачамі. Скончыў Харкаўскую літаратурную студыю Саюза пісьменнікаў СССР. У 1953 г. пачаў супрацоўнічаць з ціраспальскай гарадской газетай «Днестровская правда», пазней – з малдаўскімі рэспубліканскімі выданнямі.

Першы паэтычны зборнік Б. Крапчана «Родник» выйшаў з друку ў Дзяржаўным выдавецтве Малдавіі ў 1956 г. Потым пабачылі свет кнігі вершаў «Со-

Паэт са Слуцка і Малдовы

весть» (1958), «Сын Днестра» (1961), «Дорогой времени» (1963), «Весенняя песня» (1964), «Улыбка жизни» (1966), «Зов» (1970), «Сердце настежь» (1971), «Сквозь ливень дней» (1973), «Час мужества» (1976), «Главная магистраль» (1983), «Постоянство» (1988). Цыкл вершаў Б. Крапчана змешчаны ў выдадзенай у 2001 г. у Ціраспалі анталогіі «Литературное Приднестровье». Вершы паэта пісаў па-руску, некаторыя яго творы перакладзены на малдаўскую мову.

Героі многіх вершаў Б. Крапчана – звычайныя людзі, якія можна пераадольваць нягоды, што выпалі на іх долю. Закранаў аўтар і тэмы кахання, сяброўства, любові да роднага краю. Напрыклад, у вершы «Июньский снег» ён пісаў:

*Белеет постепенно всё вокруг,
Июньский снег кружится и не тает.
Наилегчайший тополюный пух
Над утренним Тирасполем летает.*

*Он падает на плечи горожан,
Искрится на троллейбусных
загравках,
Лежит и едет – чист, благоухан,
В больших и малых солнечных
отливках...*

А вось радкі з верша «Отец и сын», прысвечаныя ўдзельніку вызвалення Малдавіі ад гітлераўскіх захопнікаў, былому намесніку камандзіра 7-га механізаванага корпуса палкоўніку В. Сяргееву. Яго сын, лейтэнант Д. Сяргееў, загінуў у Венгрыі і пахаваны ў Ціраспалі:

*Лежит танкист, не видя ничего.
А танк уйти не может от него:
Взнесенный на гранитный пьедестал,
Он командиру памятником стал.
Скупые слёзы война отца
На грудь стекают каплями свинца.
Отцы Земли! В горячке наших дней
Не потеряйте*

*будущность
детей.*

Творы Б. Крапчана напоўненыя аптымізмам, пачуццём адказнасці перад жыццём ва ўсіх яго праявах. Нездарма, калі ўлічыць няпростыя абставіны жыцця, у адным з вершаў ён напісаў:

*Мне говорят – я родился в сорочке.
Даром принять эту вещь не могу:
Бережно буду вынычивать строчки,
Чтоб не остаться у жизни в долгу.*

Барыс Шоламавіч быў членам Саюзаў пісьменнікаў СССР і Малдаўскай ССР (1959), Расіі (1992), Прыднястроўскай Малдаўскай Рэспублікі (1995). Яго творы выкарыстоўвалі школьныя настаўнікі як на ўроках, так і ў пазакласнай рабоце пры правядзенні пасяджэнняў літаратурна-краязнаўчых клубаў, чытацкіх канферэнцыяў, літаратурных вечарынаў і іншых мерапрыемстваў.

Імя ўраджэнца Слуцка Барыса Крапчана, які больш за паўстагоддзя жыў і працаваў на малдаўскай зямлі, зрабіў важкі ўнёсак у тамтэйшую рускамоўную літаратуру, унесенае ў біябібліяграфічны слоўнік-даведнік «Русская литература Молдовы в лицах и персоналиях: XIX – начало XXI вв.», што быў выдадзены ў Кішыневе ў 2003 г.

Анатоль ЖУК, жыхар г. Слуцка

Шоў да Дня абаронцаў Айчыны

Днямі непадалёк вёскі Цэль Асіповіцкага раёна была праведзена ваенна-гістарычная рэканструкцыя «Бой мясцовага значэння каля ракі Проня». У ёй бралі ўдзел навучэнцы Асіповіцкага прафесійна-тэхнічнага каледжа і школаў горада, а таксама вучні з Лапічаў і Цэлі, маладыя рабочыя асіповіцкіх прадпрыемстваў, аб'яднаныя ваенна-гістарычным клубам «Штых» пры Асіповіцкім дзіцяча-юнацкім цэнтры турызму, краязнаўства і экскурсіяў (кіраўнікі гурткаў Андрэй Торбін і Юрый Сцяпанавіч). Таксама ўдзельнічалі юнакі з Гомельскага ваенна-гістарычнага клуба «Шчыт» (кіраўнік Віктар Чучвага), прадстаўнікі ваенна-гістарычнага клуба «Ратная слава» пад кіраўніцтвам Аляксея Кухаронка, ваеннаслужачыя 465 брыгады (камандзір Уладзімір Верашчагін).

Сцэнарый прадстаўлення склаў А. Торбін, рэжысёрам стаў Ю. Сцяпанавіч. Непасрэднае кіраўніцтва мерапрыемствам вёў В. Верашчагін. На імпрэзу з'ехаліся гледачы з горада Асіповічы, а таксама з Асіповіцкага і Пухавіцкага раёнаў.

А цяпер – да самой падзеі.

Згодна сцэнарыю, у лесе каля ракі Проня немцы ў 1943 годзе пабудавалі ваенны аб'ект. Навокал выстаўленыя пасты аховы. З далёкага лесу выходзяць ланцугі савецкай пяхоты і пачынаюць наступаць. Немцы хаваюцца ў акопе і пачынаюць агонь са стралковай зброі і мінамётаў. Савецкая пяхота залягла.

Аднак камандаванне наступаючых падцягнула на дапамогу сваім байцам брыгаду марской пяхоты ў маскхалатах і артылерыю (макет 45-мм гарматы часоў Вялікай Айчыннай вайны зрабілі навучэнцы з клуба «Штых»).

Савецкія салдаты падняліся ў атаку, – бой скончыўся перамогаю.

Трэба сказаць напрыканцы, што падобныя прадстаўленні вельмі цікавыя і патрэбныя з пункту гледжання выхавання і пашырэння кругагляду моладзі, а таму ваенна-гістарычны і ваенна-патрыятычны рух трэба пашыраць і падтрымліваць.

Юрый КЛЕВАНЕЦ,

А накажам кавалю, каб скаваў нам чапляу

Бялыніцкая зямля багатая на цікавыя традыцыі. Нашыя продкі ўмелі не толькі плённа працаваць, але любілі і адпачыць, весела і з гумарам. Жанчыны вёскі Асавец захаваў для нас своеасаблівы танец-гульні «Чэбер» і танец «Барыня на заслонцы». Іх танцаў у вёсцы пад час Калядаў, на Міхайлаў дзень і Тройцу, а таксама пасля завяршэння сезонных сельскагаспадарчых працаў.

Жанчыны звычайна апранаюць святочнае адзенне: андарак, фартух з дзвюх палавінак сама-ткананага вышытага ручніка, кофту. На галовы павязваюць каляровыя хусцінкі.

Для танца-гульні «Чэбер» бяруць чапляу, якой дастаюць патэльні з печы (адсюль, відавочна, і назва: чэпел > чэбер). Яе кладуць накрыж з вілачнікам. Пад спеў і плясканне ў далоні ўдзельнікі гульні па чарзе скачучы праз чапляу:

*А ў полі грэчка расцівае,
А з лесу зайка выбягае,
Чэбер, чэбер, чэбертае,
З лесу зайка выбягае,
Чэбер, чэбер, чэбертае,
З лесу зайка выбягае.*

На кожнае слова песні танцор пераскоквае праз скрыжаванне чапляў з вілачнікам і пераварочваецца. Рытм песні паступова ўзрастае, паскараюцца і рухі

танцора, якому трэба хутчэй скакаць. Ён скача так да таго моманту, пакуль не саб'е крыж-чэпел, а потым саступае месца наступнаму ўдзельніку.

Для танца «Барыня на заслонцы» (так яго называюць у нас) жанчыны бяруць засланку, якой закрываецца ўваход у печ, кладуць яе на падлогу ручкай уніз. На засланцы танчаць па чарзе. Тая жанчына, якая танчыць, спявае прыпеўкі і скача аж пакуль не закончыцца запас прыпевак, а потым саступае месца наступнай.

*А барыня, удава
Паехала па брава,*

*Зачаплася за пень,
Прастаяла цэлы дзень.
Каб не тыя панічы,
Я стала б да начы,
Каб не тыя паповічы,
Я стала б да поўначы.*

Астатнія ўдзельніцы пад час танца ляскаюць у далоні. Асаблівасці танца ў тым, што на засланцы адбіваецца рытм, таму можна танцаваць без музычнага суправаджэння.

У танцы-гульні «Чэбер» могуць удзельнічаць як жанчыны, так і дзяўчаты, хлопцы і мужчыны. А вось «Барыню на заслонцы» танчаць выключна жанчыны. І гэта нездарма. У народных

Адмысловы асавецкі танец «Барыня на заслонцы»

Танец-гульні «Чэбер» заўсёды прыводзіць гледачоў у захваленне

павер'ях беларусаў засланка, як неадлучная частка печы, трывала звязаная з жаночым пачаткам. У кантэксце вясельнага абраду пнячая засланка звязаная з пнячлівацю маладой – у некаторых мясцовасцях існаваў абрад сядзення нявесты на засланцы, таксама ў час вясельна хадзілі з засланкай па вёсцы і абвяшчалі аб гэтай падзеі.

Чапляу таксама выкарыстоўвалі ў вясельнай абраднасці. Сваты, перад тым як адправіцца на перамовы ў дом нявесты, звязвалі яе з вілкамі і качэргамі, каб сватаўства прайшло паспяхова. У фальклорнай традыцыі чапля сінанімічная качарзе. У час першага наведвання нявестай дома жаніха ёй пад ногі падкідвалі качаргу. Калі нявеста паднімала яе, то лічылася, што маладыя будуць жыць у каханні і згодзе.

*Андрэй СУПТАЛЁў
Фота з архіва РЦК*

Традыцыі і сучаснасць

Гурт «Крама» працягвае здзіўляць

«Крама» – «Белая вада», Мн., 2014, «БМАgroup»/«Vigma»

Калі які-небудзь Пол Макартні або Роберт Плант выдае новы альбом, слухач, пэўна, ужо не чакае відавочнага подзіву або нечаканых гукавых спалучэнняў, а проста прагне падмацунку ўстойлівых вобразай былога вялічча. Сем альбомаў беларускага блюз-рокавага гурта «Крама», пэўна, таксама паспелі стварыць пазнавальны вобраз нацыянальнага шоу-бізу, але выходзіць іхні восьмы альбом «Белая вада». Чаго чакаць ад яго мела-ману – подзіву або стабільнасці? Калі меркаваць, што кліп ствараюць паводле най-больш прывабнай песні, дык ад раскрытанай на розных тэлеканалах «Дзяўчынкі са шклянкі вачыма» можна было б чакаць расчаравання, але цэльнае знаёмства з новым рэлізам прынесла багата адкрыццяў.

На прэс-канферэнцыі стваральнікі рэлізу (кампазітары і аўтары тэкстаў) распавядалі пра нейкую татальную схільнасць да простасці, а слухач адчувае выразную мега-канцэпцыю, бо грамадства жыве чаканнем белай вады, не адчуваючы шляхоў да яе. Тыя шляхі і апрабаваны новы альбом «Крам», які выдалі лейблы «БМАgroup» і «Vigma». А матэрыял які! Не хуткаплынныя павевы моды, а назапашаны на жыццёвых дарогах скарб:

*Доўгі маршрут,
мы не пакінем тут
Ні успамінаў, ні слядоў,
Ты не адзін,
ёсць тысяча прычын
Паехаць да старых сяброў.
Гэй, не сумуй,
давай ужо стартуй.
У нас, на радасць, поўны бак.
Цісіні на газ і не глядзі назад...
Там ўсё было, і ўсё не так.*

Пачынаецца другая песня («Колькі дарог») – і вось ты ўжо едзеш, «крок за крокам ўсё бліжэй наш дом», а таму і малітвы адпаведныя («Сперажы!.. Моцы дай дайсі...»). Але «Белая вада выйшла з берагоў», а мы яшчэ ідзем, «мы нясем нашы песні і наш лёс». І заўважце: нам ужо ёсць што несці! Альбом пакідае цэльныя ўражанні, таму сам ужо блытаюся – дзе пераказ зместу, а дзе наўпроставыя цытаты. Зноў атрымаўся гэтакі прадуманы раманаў у песнях.

Рушым далей, нас чакае і «Шлях праз багну». Кштальту, праблемная песня, але магла б стаць цудоўным хітом для якой радыёстанцыі. Прынамсі, дальнабойшычку пад ейныя акорды будзе больш утульна ў кабінце. А потым «Вышэй за дахі», гэтка асабістая песня, але з агульначалавечымі высновамі:

*Ты блукала каля зоркі
Ты была на глыбіні,
А мне застаецца толькі...
Толькі ў неба камяні...
кідаць... а потым збіраць.
Я так хачу таксама
скачыць ў неба –
Крылы на дваіх адны.
Я так хачу паплыць,
нібыта рыба,
Ды трымаюць берагі...*

Ну і застаецца, натуральна, кідаць камяні. А ў выні-

ку – успаміны пра «Дзяўчынкі са шклянкі вачыма», шырока разрэкламаваны відэа-хіт новага альбома, які нават трапіў у топы тэлевізійнага хіт-параду «Выше крыши» на канале «Беларусь 2». Але ў той час многія пагаворвалі пра банальнасць сюжэту названага кліпа, а ў альбоме логіка альбомнай драматургіі надае яму філасофскі сэнс. І вельмі глыбокі, які і дае мне права параўноўваць твор з узорами сусветнай рок-гісторыі (прыгадайце «Дзяўчына з дыяментовымі валасамі» венгерскага гурта «Omega», 1969). На прэс-канферэнцыі Ігар Варашкевіч нават адзначыў, што «толькі Мартыненка асмеліўся публічна заўважыць відавочнае». Так, тэма ўзятая адтуль, але гэта нават не кавер, бо выразна беларускі кантэкст мітуслівых пошукаў, калі варта спыніцца і азірнуцца:

*Дзяўчынкі са шклянкі вачыма,
Куды спяшаешся ў жыцці?
Канец ва ўсіх у нас адзіны.
Прысядзь на ўскраечак
зямлі.*

Задорныя рытмы бугі-вугі ў святочнай песні «3 Новым годам» апынуліся мінамі заапазенага дзеяння, бо песня ці не найбольш мудрая ў альбоме, дзе і глабальнае пацяпленне, і несупынным дажынкі, і гэтак жа несупынным «Пес-

Заўважаю, нічога не напісаў у рэцэнзіі пра адметнасці інструментальнага складу песень, якасць грання інструментаў... Але хіба хто сумняваецца ў гітарных здольнасцях выкладчыка ўніверсітэта культуры Сержука Трухановіча, у вакальным досведзе І. Варашкевіча, які памятае дуэты з сапраўднымі зоркамі шоу-бізу ў нашай нерытмічнай краіне? А на бубнах акрамя Андрэя Цераховіча знаходзім і знакамітага Алеся Сапегу («Apple Tea»). За клавійнымі традыцыйна Андрэй Лявончык, а на бас-гітары не першы год пульсуе Александр Ванькевіч. Назменнымі ў «Крам» застаюцца і аўтары тэкстаў – Зміцер Лукашук і Наста Гулак, да якіх часам далучаецца і сам Варашкевіч. У «Крам» ўжо шмат цудоўных альбомаў (нехта захапіўся «Хворым на рок-н-рол», 1993; кагосці захапіў «Хавайся ў бульбу», 2001; а сёй-той мо' у захапленні ад «Гэй там, налівай!», 1994); а вось для мяне лістапад 2014-га, калі адбылася першая канцэртная прэзентацыя ў сталічным Палацы чыгуначнікаў, унёс новы радок, зрабіўшы «Белую ваду» ўлюбёным альбомам «Крам». Ён уражвае шматслойнасцю асэнсаваннага, чаго даўно няма ў крызісным шоу-бізе. А «Крама» працягвае здзіўляць.

Вітаўт МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык

няры», у якіх даўно няма ніводнага песняра. Тут не трэба пераказваць сюжэт, а лепш проста слухаць. Слухаць і разумець. Апошняга мы ўжо часам і не ўмеем, гадаваныя песнямі ні пра што, ні для каго, ні для чаго. І адразу, натуральна, «Твой накірунак» – дарога, свабода і... твой паратунак. Зноў захапляе жорсткая логіка альбома. І гэта не логіка расчараванага самотніка, а логіка мудрага чалавека, які думае і пра паллечнікаў. Акурат песня «Сумны брат» дае вельмі шырокі спектр алузіяў у гэтым сэнсе. Чарговая цытата з песні Джорджа Харысана «Here Comes the Sun» з бітлоўскага альбома «Abbey Road» (1969) нагадвае песню «Прамень» Піта Паўлава з апошняга альбома «N.R.M.» (2014). А я прыгадваю пачатак нацыянальнай рок-пльні 1980-х, калі рок на роднай мове дадумаліся спяваць толькі «Мроя» і «Бонда». Варашкевіч валадарыў у «Бондзе». А што цяпер з «Мрояй»? Бо пра гэта задумваецца нават металыты «Znich» у альбоме «Мроя» (2011). Чаму б не задумацца і нашчадку бондаўскіх радаводаў:

*За адбіткамі у шкле,
За фіранкай на вакне
Мяне чакае цішыня
Сярод тлумнага жыцця,
Сярод блытаных падзей,
Незнаёмых мне людзей,
Звыклых ўжо штодзённых
страт,
П'ю за цябе, мой сумны брат.*

Але не дамо парадавацца песімістам ад сумнага фіналу, бо напрыканцы альбома – ужо знакамітая па канцэрце песня «Дзякуй Богу, але ж мы ідзем дамоў». Вось глагоўна! Нас не спыняюць ні перашкоды, ні страты, ні чужыя зманні ці звабы. «Мы ідзем дамоў», факт. І дзякуй Богу! Як сказаў пісьменнік Юрка Віцьбіч: «Мы дойдзем».

Як бачыце, каб слухаць і разумець «Крам», трэба быць начытаным і наслуханым. Трэба проста быць беларусам на сваёй зямлі. А для пачатку трэба навучыцца хаця б слухаць, каб потым прыйшло і разуменне.

(Працяг. Пачатак у №№ 4–7)

Парог з'яўляецца для мяне вельмі прыцягальным месцам. Са мною адбываецца нешта падобнае, як і з бабуляй. На парозе нашага наваградскага дома я сядзела, глядзячы на неба альбо назіраючы за раслінамі, птушкамі, матылькамі, пчолкамі. Пасядзець на парозе і пачытаць – улюбёная справа. Памятаю, як пад час летніх канікулаў прачытала рамана Ф. Дастаеўскага «Преступление и наказание». Летам, седзячы на парозе, чытала купленую мамай кнігу – «Каласы пад сярпом тваім» У. Караткевіча. Было гэта ўжо ў дні летняга працоўнага адпачынку. Мама прынесла даволі ўнушальны том, які набыла ў кнігарні, ідучы з працы, – кніга і цяпер у нашай хатняй бібліятэцы. Сумняваюся, што маме было знаёмае імя аўтара, і думаю, што заходзіла яна ў краму, каб паглядзець для сябе навінкі літаратуры па праблемах дашкольнага выхавання. Гэтае выданне было на рускай мове. З цяперашняга майго досведу ўзгадваецца інфармацыя, што кніга спачатку выходзіла на рускай мове, і для гэтага быў падрыхтаваны аўтарызаваны пераклад. Кароткага адпачынку на тоўстыя кнігі не вельмі хапала. На Караткевіча хапіла! Можна сказаць, што кніга ўзяла ў палон, раніцай толькі і думала, як сесці і пачытаць. А чытала я не хутка, для ўдакладнення вяртаючыся зноў да прачытанага.

Ці супадзенне, ці не, але ад таго часу я больш абодва гэтыя творы не перачытвала. Добра прачытаны Дастаеўскі і, здаецца, зразумелы псіхалагічны склад твора навучылі ў невялікай ступені разбірацца ў людзях, іх учынках. Караткевіч здзіўіў зваротам да таго ладу жыцця, аб устоях якога магла даведацца (а хутчэй адчуць падсвядома) з адгалоскаў былога жыцця высковай шляхты.

У адрозненне ад папярэдніх паўстанняў за незалежнасць, у 1863 г. не было татарскіх вайсковых фарміраванняў і вылучаліся толькі асобныя людзі. Так, прадстаўнік аднаго з самых татарскіх родаў Адам Туган-Бараноўскі падтрымаў паўстанне 1863 г. і таемна перавозіў для паўстанцаў зброю з Прусіі. Рэпрэсіі супраць паўстанцаў, натуральна, не абмінулі і татараў. У Сібір быў высланы Стафан Крычынскі. За спевы гімна «Яшчэ польска не згінела» ў час правядзення вобыску расійскімі афіцэрамі сям'я Рызвановічаў была аштрафаваная на 400 рублёў і, каб заплаціць штраф, давалося прадаць усю маёмасць. У 1868 г. 16 сем'яў слоніміх татараў нават паспрабавалі эміграваць у Турцыю, аднак з-за няведання мовы, звычайна частка іх вярнулася назад.

Для мяне канальнымі з'яўляюцца словы-шкадаванні самага Кастуся ад страце дзейснай падтрымкі з боку татараў. Іх прачытала ў кнізе твораў і дакументаў Кастуся Каліноўскага, выдадзеных «Беларускім кнігазборам» у 1999 г. На пачатак наступнага лета не стала маёй мамы. Але яна паспела прачытаць гэтую кнігу!

Яе лекі – дары роднай прыроды

Чалавек створаны з гліны.

Аят з Кур'ана

Кажуць людзі, быццам, творчы мужчыну,
Бог зрасіў вадою высахлаю гліну.

3 верша А. Крымскага.

Пераклад М. Багдановіча

Бабуля спецыяльна не займалася «аховай» свайго асяроддзя. Яна проста выкарыстоўвала тое, на што была багатая родная прырода. Лекавалі і сцены роднай хаты. Усе сцены з бярвенняў і аблепленыя глінай, якая пабеленая. У хаце шмат было ад прыроды. Драўлянымі былі столы з бэлькамі, каля-сценная мэбля. У пакоі драўляная, з шырокіх хваёвых дошак, не фарбаваная, а добра пагабляваная падлога, колер якой падтрымлівалі, вышароўваючы пяском.

(Працяг на стар. 8)

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 7

Уздоўж: 3. Бегемот. 9. Балада. 10. Аманал. 11. Рарытэт. 14. Нуль. 15. Чабор. 16. Лета. 19. Фарс. 20. Ліра. 23. Урок. 24. Сорам. 27. Якар. 31. Радзіма. 33. Навука. 34. Продак. 35. Кантата.

Упоперак: 1. Зборнік. 2. Час. 3. Бард. 4. Гурба. 5. Метро. 6. Тата. 7. ААН. 8. Блакада. 12. Словазбор. 13. Беларуска. 17. Песня. 18. Яблык. 21. Акуліна. 22. «Бярозка». 25. Ордэн. 26. Афіша. 28. Грак. 29. Папа. 30. Кут. 32. Год.

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Падлога пры печы была глінабітнай. З гліны гаспадыня-печ (у падпечку смальнякі і сухія яловыя шышкі), а таксама грубка. Касметычныя якасці гліны выкарыстоўваем мы цяпер, а здаўна было заўважана, што ў ганчароў, хоць і працуюць яны з мокрым матэрыялам, звычайна не бывае артрытаў. Калі бабуля прыхварэе – то пакладзе на печ ці ў пліту, дзверцы якой былі насупраць ложка, цагліну, а пасля загорне яе ў тканіну з лёну і леуецца. Драўляны лажак, абгорнутая лёнам цагліна, падушка і пярына з пуху, саматканая прасціна з грубага лёну, напоўнены саломай сяннік...

«Будзь здароў: ногі трымай у цяпле, галаву ў холадзе, а живот у голадзе» – раіць народная мудрасць. Бабуля часцей не дадала, чым перадала. Цяжка ўявіць, але хлеб і малако маглі мацаваць яе вельмі добра. Таму адпавядала ладу жыцця маёй бабулі гэтае народнае выслоўе: «Хто хлеб з сабою носіць, той есці не просіць». Трэба было самае неабходнае – простая ежа, вада, а зімой яшчэ паліва для печы. А ежа з печы ці зрэдку з «газоўкі» сапраўды была смачная: разварыстыя кашы, цудоўныя супы са сваёй гародніны ці з самаробнай лапшы з курыцай, тушаная бульба і «кулдуны» – адметная страва мясцовых татараў. І зараз застаюцца з намі пахі бабулінай ежы, яе смак. Звычайку гатаваць так, каб усё было ў меру і акуратна, перанялі ад бабулі яе дочки, ад маёй жа мамы – мая дачка.

Холад не быў для яе ворагам. Бабуля не імкнулася, каб у пакоі было гарача, была ўважлівай з агнём. Яна, магчыма, і эканоміла на паліве – дровах і торфе. Але не думаю, што торф, які на той час увайшоў у шырокі ўжытак, быў экалагічным палівам. Лічыла лепшым цяплей апануцца, галоўнае – пазбегнуць «угару». У ранейшы час палілі бярозай са свайго лесу, пасля дровамі, якія куплялі кубічнымі метрамі. Памятаю, як на паветках сохла звязанае ў пукі галле: з абрэзаных садовых дрэваў, з пасохлых елак. Ды і сагрэцца было не цяжка – побач з ложкам пліта і печ. А каб не залежвацца, адпраўлялася пахадзіць, рабіла нешта рукамі (вельмі любіла крышыць скарынку – скармлівала курам, птушчакам). Адным словам – варушылася.

Яна не баялася халоднай вады. Летам вада грэлася на сонейку. Вядро ставілі на лавачку, эмаляваны кубак вешалі на разгач. Пасля прыстасавалі на двары рукамынік. Кожны мог у любы момант памыць рукі, твар. Палівалі з кубка на ногі ажда калена, на рукі за локаць – атрымлівалі вялікае задавальненне. Вада з бабулінага калодзежа служыла і для ачышчэння, і для вяртання моцы. Зімой вада для мыцця была хатняй тэмпературы. Табурэтка з вядром стаяла каля грубка. Памятаю з больш позняга часу, калі праведвала бабулю зімой, як яна раніцай мылася. Твар, вушы, рукі (заўсёды да лоцця) – усё не спяшаючыся, па некалькі разоў – рухі нагадвалі рытуал амавення перад маленнем.

Выціралася яна тканымі ільнянымі ручнікамі, спала на ільняной прасціне. Ільняныя тканіны маюць ачышчальную сілу, таму ўсё больш папулярнай становіцца бялізна з лёну. Былі ў бабулі ільняныя прасціны, якія пасцілаліся на набіты сенам ці саломай матрац – сяннік (саломея таксама ачышчала ад немачы). Да гэтай пары засталася на лецішчы брата ў Іванаве некалькі ручнікоў, трымаем мы і невялікія кавалчкі ад ручнікоў, памятаючы, як прыкладвала іх бабуля зверху трыпутніка на раны. Калі лён зацвітаў, нам падабалася проста ахінаць далонямі блакітныя кветачкі, а пасля і скрыначкі з насеннем лёну. Вылучаюцца некаторыя этапы абыходжання з лёнам: сеялі ў пятніцу, калі прыходзіла пара, лён рвалі, расцілалі маладзіком па траве, каб вылежаўся «на сарака росах», трапалі ў хляве.

(Працяг будзе)

Мячэць у Асмолаве (існавала да 1960-х гг.)

САКАВІК

1 – Вялікі Зіновій Сямёнавіч (1900, Дзяржынскі р-н – 1983), актёр, рэжысёр – 115 гадоў з дня нараджэння.

1 – Дамбавецкі Аляксандр Станіслававіч (1840 – 1914), краязнаўца і грамадскі дзеяч, магілёўскі губернатар (1872 – 1893), падкіраўніцтвам якога губерня дасягнула росквіту і стала адной з прагрэсіўных у Расійскай імперыі – 175 гадоў з дня нараджэння.

1 – Маеўскі Мікалай Аляксеевіч (1950, Камянецкі р-н), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, жывапісец – 65 гадоў з дня нараджэння.

2 – Гуд Ніна Іванаўна (1955, Украіна), фалькларыстка, рэжысёр, сцэнарыст, педагог – 60 гадоў з дня нараджэння.

2 – Карманаў Яўген Аляксандравіч (1935, Расія), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва – 80 гадоў з дня нараджэння.

3 – Бывалькевіч Палікарп Рыгоравіч (1855 – 1921), журналіст, рэдактар газет «Віленскі вестник», «Западный вестник», «Окраины России», заснавальнік газеты «Белорусский вестник» – 160 гадоў з дня нараджэння.

3 – Леўчанка Зінаіда Мікалаеўна (1925, Расія – 1980), архітэктар, аўтар шэрагу праектаў у Брэсце, заслужаны архітэктар Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

3 – Нарушэвіч Казімір Адам (1730 – 1803), каталіцкі рэлігійны дзеяч, педагог – 285 гадоў з дня нараджэння.

3 – Якушка Герасім Васільевіч (1900, Бялыніцкі р-н – 1942), архітэктар – 115 гадоў з дня нараджэння.

4 – Віцук Адажыны (сапр. Германовіч Язэп Станіслававіч; 1890, Ашмянскі р-н – 1978), пісьменнік, рэлігійны дзеяч – 125 гадоў з дня нараджэння.

4 – Савіцкі Эдуард Міхайлавіч (1935, Буда-Кашалёва), вучоны-гісторык, архівіст, аўтар даследаванняў па гісторыі Беларусі XIX – пачатку XX ст., выдатнік архіўнай справы – 80 гадоў з дня нараджэння.

5 – «Дакудаўскі», рэспубліканскі біялагічны заказнік (Лідскі р-н) – 25 гадоў з часу стварэння.

5 – Каваленя Аляксандр Дзмітрыевіч (1895, Гродзенскі пав. – 1937), вучоны-археолог, які выявіў першыя матэрыялы, характэрныя для старажытнага Турава, збіраў матэрыялы для археалагічнай карты Беларусі – 120 гадоў з дня нараджэння.

5 – Карпук Міхаіл Андрэевіч (1930, Камянецкі р-н), мастак кіно і тэлебачання, графік, жывапісец – 85 гадоў з дня нараджэння.

5 – Кокцеў Аляксей Аляксеевіч (1945, Добрушскі р-н), мастак, які працуе ў галіне станковага жывапісу ў жанрах карціны, пейзажа, нацюрморта – 70 гадоў з дня нараджэння.

5 – «Азёры», рэспубліканскі ландшафны заказнік (Гродзенскі і Шчучынскі р-ны) – 25 гадоў з часу ўтварэння.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАРОДНАЯ ПАЭТЫЧНАЯ ТВОРЧАСЦЬ

(працяг артыкула). Папулярныя ў народзе празаічныя **эпічныя** творы – казкі, легенды, паданні, анекдоты (показкі) і жарты. Асноўныя жанравыя разнавіднасці казак: пра жывёлаў, птушак, чарадзейныя і сацыяльна-бытавыя. Менш пашыраныя казкі кумулятыўныя, авантурныя, навелістычныя, дакучныя. У казках пра жывёлаў, птушак дзейнымі асобамі выступаюць прадстаўнікі жывёльнага свету, у вобразы якіх адлюстроўваюцца з’явы з жыцця людзей. У казачным эпасе беларускага народа колькасна пераважаюць чарадзейныя казкі, у якіх дзейнічаюць героі, здольныя на незвычайныя ўчынкi, нярэдка яны разам з памочнікамі перамагаюць злых пачвараў. У гэтых казках выявіліся мары чалавека пра лепшае жыццё.

Больш позняга паходжання **сацыяльна-бытавыя казкі**. У іх адлюстраваны рост класавай свядомасці працоўных, барацьба супраць сацыяльнай няроўнасці. Асноўным у гэтых казках з’яўляецца канфлікт паміж сялянінам і памешчыкам, у выніку якога перамагае сялянін. Бытавыя казкі сцвярджалі ідэал народнага героя – смелага, мудрага, даціннага і рашучага. Ідэйна-тэматычны ахоп рэчаіснасці ў беларускіх сацыяльна-бытавых казках надзвычай шырокі: у іх адлюстравана цяжкае жыццё прыгоннага сялянства, антаганістычны супярэчнасці ў класавым грамадстве, высмейваюцца эксплуататары працоўных, крытыкуюцца людскія загані і недахопы. У легендах фантастычныя воб-

разы, падзеі і з’явы выдаюцца за тыя, што нібыта існавалі насамрэч; народ імкнуўся вытлумачыць гістарычныя і прыродныя з’явы, выказаць свае погляды на сусвет, грамадскія стасункі і інш. Найбольш старажытныя – казмаганічныя легенды: пра паходжанне Зямлі, Сонца, зорак. Пашыраныя таксама тапанімічныя паданні – пра ўзнікненне краінаў, гарадоў, вёсак, азёраў, рэк, іх назваў; этнагенічныя – пра паходжанне народаў, плямёнаў; гісторыка-гераічныя – пра важныя падзеі, асобаў; рэлігійныя – пра Ісуса Хрыста, святых і інш. У паданнях ад імя сведкі або ўдзельніка падзеяў апавядаецца пра сапраўдныя ці магчымыя здарэнні, рэальных асобаў. У адрозненне ад легендаў у іх адсутнічае чарадзейнае, фантастычнае. Асаблівую цікавасць маюць паданні пра татараў, шведаў і французав, Вялікую Айчынную вайну 1941 – 1945. Пашыраныя былі анекдоты і жарты. У іх народ выкрываў дэспатызм і жорсткасць, прагнасць і крывадушша паноў, папоў, ксяндзоў і інш. прыгнятальнікаў. У час Вялікай Айчыннай вайны народныя анекдоты і жарты развенчалі міф аб непераможнасці гітлераўскай арміі, у карыкатурным выглядзе малявалі Гітлера і яго прыспешнікаў.

Працоўны і жыццёвы досвед, народная мудрасць, светапогляд працоўных, іх эстэтычныя і маральна-этычныя ідэалы трапілі і лаканічна адлюстраваліся ў **прыказках, прымаўках, загадках, крылатых выразах**.

(Працяг будзе)